

Sosyal Politika ile Klientalizm İlişkisi; Gıda Bankacılığı Üzerinden Bir Değerlendirme*

Seyran Gürsoy ÇUHADAR**

Özet: Son dönemde devletin sosyal yükümlülüklerine ilişkin tartışmalar artmaktadır. Bugünün hakim ideolojisi neoliberalizmin devletlere dayattığı küçülme düsturuna paralel olarak devletin sosyoekonomik yüklerinden kurtulması gerektiği fikri bu tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu dayatmaların sonucunda da sosyal politikaların sosyal yardımlara indirgenliğini ve devletin bu kapsamdaki görevlerini refah karması olarak adlandırılabilir kurumlara aktarmaya çalıştığını gözlemek mümkündür. Gıda bankacılığı bu tutuma örnek bir üçüncü sektör uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağışlanan ve üretim fazlası gıdaları toplama, depolama ve dağıtma yoluyla ihtiyaç sahiplerine ulaştıran gıda bankaları, kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. 1970’lerde Amerika’da doğup, Avrupa’ya hızlıca yayılan gıda bankalarının son dönemlerde hızlı artışı, sadece gıda güvenliği ve ona nasıl ulaşılacağı konusunda değil aynı zamanda sosyal politika açısından da bazı tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmaların başında, öncelikle bu tarz uygulamalarla devletin sosyal devlet olması bakımından görevlerini üzerinden atmaya çalışması gelmektedir. Öte yandan yapılan yardımların, gerek vakıf ve dernekler gerekse belediyeler tarafından yapılabilir olmasından kaynaklı dağınıklığı ve denetimi ile klientalizme yol açabilmesi gibi pek çok başlık altında eleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de henüz emekleme aşamasında olsa da, olgunun bu eleştiriler ışığında hak temelli sosyal politika açısından değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gıda bankacılığı, klientalizm, hak temelli sosyal politika, üçüncü sektör

The Relationship Between Social Policy and Clientelism; An Evaluation Through Food Banking

Abstract: Lately, discussions regarding the social obligations of the state are increasing. The idea that the state should get rid of its socioeconomic burden -in parallel with the impose of the downsizing principle of today’s dominant ideology neoliberalism on the states- is

* Geliş Tarihi: 15.03.2016

** Arş. Gör. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

in the center of these discussions. As a result of these imperatives, it is possible to observe that social policies are reduced to social assistances and the state tries to transfer its tasks in this context to institutions which can be called as welfare mix. Food banking which is an example of this approach, emerges as a third sector application. Food banks are non-profit organizations which deliver the donated and surplus food to needy through collection, storage and distribution. Rapid increase of food banks born in America in the 1970s and spreading rapidly to Europe leads to debates not only on food safety and how to attain it, but also on social policy. The leading issue of these debates is the states' getting rid of its duties as a social state with this kind of practices. On the other hand, it's clearly seen that the aids are criticised to cause clientelism as they are executed both by the foundation/associations and by municipalities which leads to disarrangement and audit problems. In this context, considering these criticisms, it's obvious that food banking should be evaluated in terms of rights-based social policy, even if this is in its early stages in Turkey.

Key Words: Food banking, clientalism, rights-based social policy, third sector

Giriş

Son dönemde sosyal politikaya ilişkin tartışmalar, özellikle sosyal politikaların baş aktörü olan devletin rolünde kilitlenmektedir. Devletin sosyo-ekonomik işlevi üzerinden yürütülen bu tartışmalarda, devletin özellikle sosyal harcamalar yükünün fazlalığının altı çizilmekte ve bu görevlerin refah karması (sivil sektör, gönüllü sektör, özel sektör ve dini kurumlar) olarak adlandırılan kurumlarca ikame edilmesi teşvik edilmektedir. Bugün ise bu savı destekler nitelikte eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin hızla özelleştirilip, eğitim yardımı ve sağlık yardımı gibi yardım paketlerine dönüştüğünü görmek mümkündür. Artık sosyal politikalar yerine sosyal yardımlardan söz edilmekte dolayısıyla da odağına ücretli istihdamı alan sosyal politikada odak kayması yaşanmaktadır. Bu tavrı, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca da desteklenerek, yoksullara yönelik yardımların artmasına neden olmakta ve sistemin devamlılığı açısından risk unsuru olan yoksulluğun yönetilmesi sonucunu doğurmaktadır (Zabcı, 2002). Öte yandan sosyal politika penceresinden bakıldığında, yardımların yapılış şekli, dağılımı ve yapılan hayırseverlik vurgusu ile hak temelinden uzaklaşılması dolayısıyla da odak kaymasına neden olması bakımından pek çok yazarın fikir birliği bulunmaktadır (Koray, 2015, Çelik, 2010, Buğra, 2008). Gıda bankacılığı uygulamaları sosyal politikadaki bu odak kaymasının örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yapılan vergi teşvikleriyle de uygulama desteklenmekte ancak sistem,

yardımı alanların sübjektif kriterlere göre seçilmesine olanak kılması bakımından hak temelinden uzaklaşılmasına neden olmaktadır.

Gıda bankacılığı, son kullanım tarihinin yaklaşması, paketleme hatası, üretim, ihracat veya ihtiyaç fazlası gibi nedenlerle değerini kaybeden ve çöpe gitme ihtimali bulunan malların ihtiyaç sahibi olanlara ulaştırılmasını amaçlayan bir sistemdir. Kar amacı gütmeyen organizasyonlar şeklinde merkezileşen gıda bankaları ile bağışlanan ve üretim fazlası gıdaların toplanması, depolanması ve dağıtılması gerçekleşmektedir (Riches, 2002:650). Gıda bankacılığının anavatanı Amerika olmakla birlikte Avrupa'da da yaygınlaştığı bilinmektedir. Bununla birlikte, gıda bankalarının son dönemlerde hızlı artışı sadece gıda güvenliği ve ona nasıl ulaşılabileceği konusunda değil aynı zamanda sosyal politika açısından da bazı tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmaların başında, bir sosyal yardım uygulaması olan gıda bankacılığı uygulamasının klientalizme yol açabilmesi gelmektedir. Öte yandan gıda bankalarının kullanımlarındaki artışın, işsizlik oranlarının arttığı dönemlerde yoğunlaşması (Goldberg and Green, 2009) olgunun sosyal politika açısından değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası boyutta ele alındığında başta iyi niyetli bir çaba olarak başlayan uygulamanın zamanla devletlerin bu kapsamdaki görevlerini ikame eder hale gelmesi söz konusu olabilmektedir. Türkiye'de henüz emekleme aşamasında olan gıda bankacılığı uygulamalarının henüz böyle bir sonuç yarattığını söylemek erken olmakla birlikte Avrupa ve Amerika örneklerinin bir öngörü oluşturması açısından önemli olduğu söylenmelidir.

Bu kapsamda çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle hak temelli sosyal politika, hayırseverlik, sadaka kültürü ve klientalizm gibi kavramlar açıklanarak son dönem sosyal politika tartışmalarına zemin oluşturulacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise gıda bankacılığı olgusuna geçilecektir. Konuyla ilgili olarak Türkiye'de alanyazın taraması yapıldığında, gıda bankacılığına yönelik çalışmaların 2004 yılındaki vergi teşvikinden dolayı genellikle muhasebe boyutuyla sınırlandırıldığı görülmüştür. Yoksullukla mücadelede bir sosyal yardım uygulaması olarak lanse edilen gıda bankacılığının sosyal politika açısından tartışılması, bu kapsamda çalışmanın özgünlüğünü oluşturacaktır.

Jenerik Kavramlar

Hak Temelli Sosyal Politika, Klientalizm, Hayırseverlik

Hak Temelli Sosyal Politika

Sanayi Devrimi'nin yarattığı çatışmaların ve çelişkilerin kurulu düzeni sarsmaması için devlet tarafından alınan önlemler olarak sosyal politika (Gülmez,2001:1), öncelikle kadın ve çocuklara yönelik uygulanan politikalar olarak doğmuştur. Kavramının literatüre kazandırılması ise sosyal güvenlik örgütlenmesini gerçekleştiren 1880'lerin Almanya'daki Bismarck Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir (Özügürlü, 2003:60).

Tanımına ilişkin ortak bir fikir birliği bulunmamasına rağmen yapılan sosyal politika tanımları üzerinden sosyal politikanın çok boyutlu olduğu görülmektedir. Kessler'in sosyal sınıfların hareketleri karşısında devleti ve hukuk sistemini ayakta tutan politikalar (Kessler'den akt. Tuna, tarihsiz:14) şeklindeki ifadesine bakıldığında sosyal politikanın, devlet açısından bir çeşit emniyet sübabı işlevini gördüğünü söylemek mümkündür. Buna karşılık Tuna ve Talas'ın sosyal politika tanımlarının daha insan odaklı olduğu görülmektedir. Tuna (tarihsiz: 12-13) için sosyal politika, sosyal zümrelerin toplum içinde yer edinmelerine ve toplumla kaynaşmalarına yönelik politikalar bütünü şeklinde görülmektedir. Talas (1992:19) ise sosyal politikanın amacının sosyal adalet olduğunu vurgulayarak, onu "ekonomi biliminin tarafsız işleyen yasalarını düzeltici ve kapitalist toplum düzeni içinde sınıf savaşmalarının nedenlerini gidermeye dönük önlemler ve politikalar öneren" barış bilimi olarak yorumlamıştır. Bu önlem ve politikaların oluşmasında hareket ettirici neden ise işçi sınıfının verdiği mücadeledir. Sosyal politika, devletin, ekonomik olarak bağımlı ve güçsüz insanları sermayeye karşı korumak için almış olduğu önlemlerin yanı sıra bu sömürünün nesnelere tarafından var olan kimi hak ve özgürlüklerin hem devlete hem de başkalarına karşı korunması anlamına da gelmektedir (Talas, 1992:16). Böylece sosyal politikanın önemli bileşenlerinden biri olarak "talep edebilme" yönü ortaya çıkmaktadır. En başta, temel hak ve özgürlüklerden yararlanamayan işçi sınıfının vermiş olduğu hak mücadelesiyle, eşit oy hakkı ve sendikal haklar elde etmeleri "talep edebilme" yönünü çıkarırken sosyal politikanın hak temelli olmasına zemin hazırlamıştır.

Özetle, hak temelli bir sosyal politika anlayışı için hukuki, siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan kimi niteliklerin varlığı gerekmektedir. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik hakları da içeren daha bütünlükçü bir insan hakları anlayışından hareketle sosyal hakların hukuki, siyasal eşitlik ve demokrasi fikrinden hareketle de sosyal hakların siyasal temeli oluşmaktadır. Ekonomik olarak bakıldığında ise sosyal eşitliğe katkıda bulunmak amacıyla daha adil bir bölüşümün hedeflenmesi, toplumsal açıdan da sosyal eşitliği ve sosyal vatandaşlığı kurma anlayışı ile hak temelli bir sosyal politika anlayışından söz etmek mümkün olabilecektir (Koray, 2007a: 452).

Klientalizm

1970'lerde başlayan, antropolog ve sosyologların kırsal kesimdeki sosyal ilişkilerin hiyerarşisi için kullandıkları bir terim olarak klientalizm zamanla siyaset bilimindeki patron-müşteri (patron-client model) modeli olarak politik sistemler içinde de yer almıştır (Brinkerhoff ve Goldsmith, 2002: 2). Kavram, politik liderler veya patronlar ile onların destekçilerinin veya müşterilerinin arasındaki kişisel ilişkileri anlatan karmaşık bir zincir olarak karşımıza çıkmaktadır (Brinkerhoff ve Goldsmith, 2002: 2). Tarihçesi, klientalizmin genellikle klientalist aktiviteler ve patronaj içeren politikaların piyasaya çıkarılmasıyla ortaya çıktığını göstermekle beraber sistemik devamlılığının 1980'leri bulduğunu göstermektedir (Roniger, 2004: 353).

Tarihçi Richard Graham, klientalizmi patron ve müşterilerin birbirlerine sağladıkları destekler sonucu eriştikleri getirileri baz alan “oradan al buraya ver (take there, give here)” mantığının politik, sosyal ve yönetsel boyutlarda ifadenişi olarak tanımlamaktadır (akt. Roniger, 2004: 353). Bir başka ifade ile himayecilik ve patronaj kelimeleri ile çoğu zaman aynı anlama gelecek şekilde kullanılan klientalizm “siyasal otoritenin dağıtım ölçütlerine göre sunulan bir takım hizmetler ya da mallar karşılığında siyasal destek talebinde bulunma” süreçlerini ve ilişkilerini kapsayan bir durumu ifade etmektedir (Stokes’tan akt. Metin, 2011: 182).

Bu noktada vurgulanması gereken, olgunun kendi içinde eşit olmayan asimetrik bir ilişki barındırırken karlılığı da beraberinde getirdiğidir. Daha açık bir ifadeyle klientalizm, özellikle siyasal otoritenin iktidarda kalmayı pekiştirmek amacıyla yapmış olduğu aynı ve nakdi yardımları da içine alan bir yönelim olarak kendini gösterebilmektedir (Metin, 2011: 183).

Seçim dönemlerinde kamu kaynaklarının seçici bir şekilde oy çekme aracı olarak kullanılması tam da bu duruma işaret etmektedir. Dolayısıyla klientalizme; itaat, boyun eğme ya da bağımlılık duygularının üzerine inşa edilmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde kamu kaynaklarının sıkça kullanılmasıyla –aynı ve nakdi yardımlar şeklinde- ihtiyacı görülen bireyin göstermekte olduğu boyun eğme davranışı ya da daha yumuşak bir ifade ile minnet duygusuyla verilen siyasi destek klientalizmin seçim stratejisi olarak kullanıldığını göstermektedir (Roniger, 2004: 354).

Hayırseverlik ve Sadaka Kültürü

16’ncı yüzyıl Avrupa’sında yoksulluğun vardığı boyutlar, sadaka reformu yapmayı zorunlu hale getirmiş; ancak devletin yoksul yardımı yapmaması gerektiği fikri benimsenirken, gönüllü hayırseverlik gündeme getirilmiştir (Buğra, 2008: 128). Dinsel öğeler barındıran hayırseverlik, günümüze kadar gelmekte ve sosyal yardımlar başlığı altında incelenmesi gereken bir olguya dönüşmektedir. Özellikle Müslüman toplumlarda hayırseverliğin; “Belirli kurallar temelinde toplumsal düzenlemeye tabi kurumlar çerçevesinde yer alması (salt gönüllülüğün ötesinde toplumsal yükümlülükler içermesi), sadece yoksulları hedefleyen bir eylem olmaması ve daha nitelikli bir ‘armağan’ ilişkisinin parçası olarak yoksullara da fayda sağlaması ve vakıfların, özel kaynaklarla kamu kaynaklarının, devlet harcamalarıyla bireysel hayırseverliğin birbirine karışmasına zemin hazırlayan işleyiş biçimlerine sahip olması” gibi özellikleri vardır (Buğra, 2008: 129). Bu özelliklere sahip olması bakımından hayırseverlik yoksullukla mücadele konusunda devletin yükünü hafifletebilmekte, hatta sorumluluğu üzerinden atmasına bile neden olabilmektedir.

Kuşkusuz hayırseverlik salt Müslüman toplumlarda yer alan bir olgu değildir. Özellikle kavram filantropiyle ilişkisinde diğer dinlerde de önemli bir konuma sahiptir. Filantropi, “insanseverlik” anlamıyla ilk kez 18. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. O dönemde hayırseverlik ile aynı anlamda kullanılırken zamanla kavramlar birbirlerinden uzaklaşmış, hayırseverlik yalnızca Hıristiyanlığa ait bir

erdem haline gelirken, yardımseverlik ve insanseverlik kavramı insan sevgisini ifade etmeye başlamıştır. İnsanseverliğin misyonu hayırseverlikten farklı olarak, iyileştirmekten çok önlem almayı, sadaka vermekten çok iş sağlamayı amaçlamaktadır (Şeni, 2009: 67-69). Bu noktadaki önemli mesele, politikanın hangi duygudan hareketle yapıldığıdır.

“Sadaka Kültürü” kavramı ise yoksullukla mücadelede bir eleştiri unsuru olarak kullanılmaktadır. Kavram, dayanağını Birleşmiş Milletler’in her yıl 10 Aralık tarihinde kutlanan İnsan Hakları Günü’nü 2006 yılında “Fighting Poverty- A Matter of Obligation Not Charity” (Yoksullukla Mücadele- Hayırseverlik Değil, Bir Yükümlülük Meselesidir)” sloganındaki hayırseverlikle ilişkisinde bulmaktadır. Tartışmalar, bu bağlam üzerinden devletin “sosyal devlet” olma işlevini yerine getirme yönteminin sadaka ve hayırseverlikle özdeş bir tarzla yapmış olmasına odaklanmaktadır (Tireli, 2010: 82). Türkiye bağlamında da benzer eleştirilerin son dönemde sıklıkla yapıldığı görülmektedir (Çelik, 2010; Koray, 2015; Buğra, 2008; Durmaz¹, 2016; Sariipek, 2017²). Özellikle sosyal yardımların yapılış şekli sadaka kültürüne çağrışım yapmaktadır. Nitekim sadaka, verenin durumuna bağlı bir yardım olarak nesnel açıdan keyfilik içerir ve alanı da minnettar kılar. Klientalist ilişkiler içinde bu minnettarlığın da oya dönüşmesi beklenir (Bora, 2010: 152). Bu durum sosyal devletin yerine geçecek bir hayırsever devlet izlenimini doğururken, hak kavramının içini boşaltabilmekte ve sosyal devletteki hak-yükümlülük ilişkisini zayıflatabilmektedir (Çelik, 2010: 153).

Sosyal Politikanın Dönüşümü Tartışmaları

Sosyal politikada bugün yaşanan tartışmaları doğru değerlendirebilmek, kuşkusuz öncelikle sosyal politikanın bir devlet politikası olarak ortaya çıkışını, arkasındaki etkenleri ve kurumsallaşması yönündeki gelişmeleri göz önüne almakla mümkündür.

Tanımına ilişkin tam bir fikir birliği olmasa da sosyal politikayı odağına ücretli istihdamı koyan, emeğin yeniden üretiminde aile, piyasa ve devlet arasında gerçekleşen karşılıklı ilişkileri siyasi iktidar ve kamu örgütlenmesi zemininde kavrayan bir disiplin olarak yorumlamak mümkündür (Özüğurlu, 2003:61). Bu perspektiften bakıldığında sosyal politikanın devlete ait ve topluma yönelik politikalar bütünü olduğu görülmektedir.

19. yüzyılda endüstrileşmiş ülkelerde artan işsizlik-yoksulluk gibi sorunlar karşısında ortaya çıkan sosyal politika, uygulamaları ile 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında birçok Avrupa ülkesinde kurumsallaşmış ve 2. Dünya Savaşı

¹ Durmaz, O. S. (2016), “Neo-Liberal Sosyal Politika Rejiminin Tesisi ve AKP”, **Çalışma ve Toplum**, Sayı 48, s.143- 168.

² Sariipek, D. B. (2017), “Hak Temelli” Sosyal Politikadan “Hayırseverlik Temelli” Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü, **İnsan ve İnsan**, Sayı 11, Kış, s. 81-99.

sonrasında ise sistematik hale gelmiş ve yaygınlaşmıştır (Koray, 2007a:27). Bir çeşit toplumsal patlamalara karşı “sigorta” niteliği taşıyan sosyal politikanın (Çelik, 2008:20) ortaya çıkışının altındaki nedenler, başta işçi sınıfının mücadelesine, genel oy hakkının kabulüne ve emeğin kapitalizme karşı verdiği mücadelenin siyasallaşmasına bağlamak da mümkündür (Koray, 2007b:449). Ancak sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri, kişisel sosyal hizmetler (çocuk, genç, yaşlı, engelli), eğitim, istihdam ve barınma başlıkları altında ele alınan kamu politikaları olarak da tanımlanabilen sosyal politikanın insani gereksinimlerin karşılanmasından hareketle değil de kitlesel işsizlikten kaynaklanan sosyal patlamalar sırasında başladığı, düzen restore edilince de kaldırıldığına dair analizler de mevcuttur (Esping-Andersen, 1990:55). Bu analizler sosyal politikanın çift yönlülüğüne işaret etmektedir. Sosyal politika bir yandan kapitalizmin birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini törpülerken, diğer yandan kapitalizmin sürdürülebilirliğini sağlamış olmaktadır. Bu haliyle sosyal politika bir taraftan kapitalizmin yumuşaması anlamına gelirken, diğer taraftan kapitalizmin dönüşmesine de neden olmaktadır (Buğra ve Keyder, 2010:10).

Özellikle günümüzün hâkim ideolojisi olan neoliberalizm açısından bakıldığında ise sosyal politikaya giydirilmeye çalışılan, “daha çok zorunlu koşullarda ve en alt düzeyde ortaya çıkan ve ancak toplumsal onarım olarak nitelendirilebilecek” (Koray,2007b:453) bir politik anlayış olduğu görülmektedir.¹ Bu perspektif, sosyal politikanın alanını daraltırken, yöntem olarak da politika uygulayıcı olan devletin üstünden bu sorumluluğu almayı savunmaktadır. Sosyal politika alanına ilişkin tartışmalar işte tam da bu noktada düğümlenmektedir. Polanyi (2008), Esping-Andersen (1990) gibi kimi düşünürler devletin piyasaya müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu savunurken, Hayek ve Friedman (1998) gibi kimi düşünürler, kapitalizm ve demokrasi arasında uzlaşa sağlayan sosyal devlet anlayışının kendi sınırlarına geldiğini dile getirerek savunurken, devletin görevini piyasayı işleyişi için yalnızca yasal çerçeveyi sağlamak ve hakem olmak şeklinde sınırlandırmaktadırlar. Özetle, refah devleti krizi olarak tanımlanan bu süreçte tartışmalar, toplumsal risklerin değişen koşullarının tanımlanması ve risklerin devlet, piyasa ve aile arasında nasıl paylaşıldığının araştırılmasına bağlanmaktadır (Esping-Andersen, 2006:35). Son dönemlerde bu paylaşımda devletin rolünün yeniden tanımlanarak küçültülmesi ve yapılandırılması ile “üçüncü sektör”ün öne çıkarılması üzerinde durulmaktadır. Özellikle küreselleşmenin gerçekleşmesi ve liberal görüşün güç kazanmasıyla birlikte devletin sosyal alanlar dâhil pek çok alandaki görevlerinin niteliğinin değişmesi öngörülmekte ve refah hizmetlerinin “refah karması” olarak adlandırılan bazı kurumlarca (sivil sektör, gönüllü sektör, özel sektör ve dini kurumlar) sağlanmasının teşvik edilmesinin altı çizilmektedir (Özdemir, 2004:97).

¹ Görüşü destekler bir çalışma Filiz Zabcı tarafından ortaya konmuştur. Zabcı, neoliberal politikaların bir ürünü olarak Dünya Bankası desteklerinin yoksulluğu ortadan kaldırmak yerine yoksulu bir risk unsuru olmaktan çıkartmayı hedeflediğini göstererek uygulamanın, bir çeşit toplumsal onarım işlevi yerine getirdiğinin altını çizmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Zabcı,2002).

Ancak kitleleri yığınlar halinde işçileştiren liberalizm, günümüzde aynı kitlesellikle işsiz yaratırken (Işıklı, 1987) ve yoksulluk kronik hale gelirken ulus devletler sosyal sorunlar karşısında çaresiz veya ilgisiz kalmaktadır. Bu süreçte, neoliberal politikaların toplumsal sorunlara duyarsızlığı karşısında uluslararası kuruluşlar, bölüşüm ve büyüme ilişkisinin toplumsal sonuçlarını yoksulluk olgusu ekseninde çözüme yoluna gitmiş ve sosyal fonları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de de kullanılan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) benzeri fon uygulamaları² ve kalkınma programlarının kullanıldığı görülmektedir. Ancak SYDTF, adından da anlaşılacağı gibi formal bir sosyal güvenlik anlayışına değil, Osmanlı geleneksel vakıf sisteminin oluşturduğu tarihsel arka plana dayalı olarak devletin bu işe kaynak ayırmasından çok, bağış toplayıp bunların dağıtımını üstlenmesi gerektiği anlayışına bağlıdır (Hablemitoğlu, 2009:105). Her ne kadar SYDTF’yi, kitlesel yoksulluğun, devlet tarafından kabul edildiğini gösteren ilk devlet refleksi olarak görmek mümkün görünse de (Altuntaş,2010), kuruluş amacındaki hayırseverlik ve dayanışma vurguları göz ardı edilmemelidir.³

Bu koşullar altında da sosyal politika anlayışının “hayırseverlik”, “yardımseverlik” ahlakına dönüştüğü (Koray, 2007a: 48) ve sosyal politikaların da aynı ve nakdi yardım paketlerine indirgendiği gözlemlenmektedir (Özbek, 2007:43-46). Artık sosyal politikalar yerine sosyal yardımlardan söz edilmekte ve günümüz hakim anlayışı olan liberal muhafazakârlık doğrultusunda hak temelli bir anlayıştan uzaklaşarak hayırsever devlet olma yoluna girildiği görülmektedir. Nitekim 2004 yılında yapılan vergi usulündeki değişikliklerle bireylerin vergi yerine gıda bağışında bulunmalarının önü açılarak sadaka siyasetini meşrulaştırmış oldukları yönünde yorumlar mevcuttur (Öke, 2009:96).

² Bolivya’da Acil Sosyal Fon, Zambiya’da Sosyal Yenileme Fonu, Honduras’ta Sosyal Yatırım Fonu, Brezilya’da Acil Toplumsal İhtiyaçlar Fonu, Gana’da PAMSCAD (Yapısal Uyumun Sosyal Maliyetlerini Azaltmak için Çalışma Programı), Tunus’ta İş ve Eğitim Fonu ve Türkiye’de 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu önemli sosyal fonlardan olarak farklı şekillerde uygulamalarda bulunsalar da geçici iş ve emek-temelli gelir transferleri ve yanı sıra altyapı ve sosyal hizmetlerin sübvansiyonları sağlanarak, yaşanan krizleri atlamak amacı için kurulmuş olmaları bakımından hemen hemen aynı kuruluş amacını yerine getirmektedirler (Doğan, 2008:45).

³ Öte yandan Fon’da biriken yardımlar vakıflar aracılığı ile ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Ancak yardımların daha etkili olabilmesinin koşulu olarak yerele vurgu yapılmasına rağmen vakıfları oluşturan üyelere bakıldığında merkezi idarenin özellikle de iktidarın etkisinin çok yoğun hissedildiği görülebilmektedir. Kuşkusuz bu durum, iktidardaki partilerin Fon’u partizan amaçlarla kullanabilmesi anlamına gelebilmektedir. Nitekim zamanında, Fon’un partizan amaçlarla kurulduğu yolundaki suçlamalarla karşılaşan ANAP’ın daha sonra Refah Partisi’ne aynı suçlamayı yapması, yıllar sonra da AKP iktidarının benzer suçlamalarla karşı karşıya gelmesi Fon uygulamasının siyasete alet olabildiğini göstermektedir (Şenses,1999: 345).

Gıda bankacılığı

Gıda Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Gıda bankası, bağışlanan ve üretim fazlası gıdaları toplama, depolama ve dağıtma amacıyla kar gütmeyen organizasyonlar şeklinde merkezileşmiş ve ihtiyaç sahiplerine doğrudan ya da sosyal kuruluşlar aracılığı ile dolaylı olarak gıda ve öğün desteği veren depo ve takas odaları (clearing houses) şeklinde ifade edilmektedir (Riches, 2002:650). Bu kapsamda gıda bankacılığı, son kullanım tarihinin yaklaşması, paketleme hatası, üretim, ihracat veya ihtiyaç fazlası gibi nedenlerle değerini kaybeden ve çöpe gitme ihtimali bulunan malların ihtiyaç sahibi olanlara ulaştırılmasını amaçlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Fisher, 2005). Ancak pek çok ülkede büyüklükleri, amaçları, kapsamı, görevleri ve faaliyetleri bakımından gıda bankaları farklı şekillerde kendilerini tanımlayabilmektedir. Kimileri sadece bağışlanan gıda maddelerini dağıtarak yardım hizmetlerinde bulunurken kimileri de hukuki danışmanlık ya da halk eğitimi gibi hizmetler de dâhil olmak üzere hizmet alanını genişletmektedir.

Tarihsel olarak ele alındığında gıda bankacılığının, 1967 yılında ABD Arizona Phoenix’de emekli bir iş adamı olan John Van Hengel’in gönüllü olarak çalıştığı çorba dağıtan yerel aşevinde çöpe atılan ürünleri toplaması ve topladığı ürünlerin aşevinin kaldıracabileceğinden fazla olması nedeni ile hem kendi topladığı hem de bağışlanan ürünlerin depolanıp, dağıtılacağı bir yer bulmasıyla başladığı görülmektedir (Riches, 2002:650, Akgül, 2004:13). Uygulama, 1970’li yılların başında Amerika’nın çeşitli şehirlerinde yaygınlaşmış, 1976 yılında ise ABD Federal Hükümeti Jhon Van Hengel’i gıda bankacılığını ülke geneline yaymak üzere görevlendirerek konuyu desteklemiş ve hemen akabinde yaptığı vergi reformu (Sürmen ve Aygün, 2009:192) ile gıda bankalarına yapılan bağışlara teşvik getirmiştir. Yapılan reformlarla yasallık kazanan organizasyonlar “America’s Second Harvest” adı altında bir çatıda toplanmış, Eylül 2008 yılında ise adını “Feeding America” olarak değiştirmiştir (Feeding America,2014). Sistem, gıda maddeleri üreticileri, market zincirleri, toptancılar, büyük otel ve restoranlar ve bağışçılarla geliştirilen bağlantılar aracılığı ile gıda maddelerinin toplanıp gıda bankalarına dağıtılmasından oluşmaktadır. Ayrıca gıda bankalarının standartları, yönetimi ve kalite kontrolü gibi konularda çalışmalar yapılarak her yıl 50 eyalette 200’ü aşkın gıda bankası ve yaklaşık 46 bin yöresel açlıkla mücadele kuruluşu, açlıkla yüz yüze gelen 12 milyonu çocuk ve 7 milyonu yaşlı olmak üzere 46 milyondan fazla insana gıda maddesi dağıtımını yapmaktadır. Bu yardımlar her ay yaklaşık 2 milyon gönüllü aracılığıyla 8.4 milyon saatte gerçekleşmektedir (Weinfield, vd., 2014: 44).

Gıda bankacılığı uygulaması, yalnızca ABD ile sınırlı kalmamış, bütün Avrupa ülkeleri ile Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda’ya da yayılmıştır. Örneğin Mart 2001 verileri Kanada halkının yüzde 24’ün gıda bankalarından yardım aldığını göstermektedir (Riches, 2002:649). Daha yakın tarihli veriler ise, 2013 yılında 3 bini aşkın yemekle ilintili organizasyonların her ay 800 binden fazla

Kanadalyı desteklediğini göstermektedir (Hunger Count, 2013).

Avrupa'da ise açlıkla savaşmak ve gıda israfını önlemek amacıyla 1984 yılında Paris'te kurulan ilk gıda bankasının ardından ikinci gıda bankası Belçika'da kurulmuştur. 1986 yılında da Avrupa Gıda Bankaları Federasyonu (The European Federation of Foodbanks- FEBA) oluşturulmuştur. 247 gıda bankası ve 23 ülkeden (Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Sırbistan, Slovakya, İspanya, İsviçre, Ukrayna ve İngiltere) oluşan Federasyon, toplam 9 farklı ülkeden 12 üye ile koordinasyonu oluşturmakta ve üye seçimleri her üç yılda bir yapılmaktadır (The European Federation of Food Banks, 2016).

13 binden fazla gönüllüsü ve 1000'den fazla çalışanı ile Avrupa gıda bankalarının biriktirdikleri gıdaların, yarısından fazlası Avrupa gıda yardımı programlarından, yüzde 20'si gıda sanayisinden yüzde 13,5'i perakende sanayisinden ve yüzde 10'u ise bireylerin ulusal ya da yerel yardım kuruluşları aracılığı ile yapmış oldukları bağışlardan oluşmaktadır (The European Federation of Food Banks, 2016).

Bugüne kadar Birlik 411 bin ton gıda maddesini (2.25 milyon öğün) 33 bin 800 yardım organizasyonu aracılığıyla 5,9 milyon insana ulaşmasını sağlamıştır. Bu yardımlar 14 bin 500 kişi aracılığıyla gerçekleşmiş ve bu kişilerin yüzde 90'nın gönüllü olduğu bilinmektedir (The European Federation of Food Banks, 2016).

Türkiye'de Gıda Bankacılığı

Dünyadaki farklı kullanımları göz önünde bulundurularak, Türkiye'de 27.05.2004 tarih ve 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 3'üncü maddesinde gıda bankası, "Bağışlanan ve üretim fazlası, sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden, uygun şartlarda depolayan ve bu ürünleri doğrudan veya farklı yardım kuruluşları vasıtasıyla fakirlere ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran ve kar amacı gütmeyen dernek ve vakıfların oluşturduğu organizasyonlar" şeklinde tanımlanmıştır.

Sistem, üretici, satıcı veya hizmet sunanların elinde bulunan ancak son kullanma tarihinin yaklaşması, paketleme hatası, üretim, ihracat veya ihtiyaç fazlası gibi nedenlerle değerini kaybeden ve çöpe gitme ihtimali bulunan malları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak üzere kurulmuştur (Döndü, 2008:10). Bir diğer ifadeyle gıda bankası, ekonomik açıdan durumu iyi olmayan vatandaşlar ile ellerinde çeşitli nedenlerle piyasaya sürülemeyen veya pazarlanması verimli olmayan ihtiyaç fazlası gıdaların üretici, market, lokanta vb. gerçek ve tüzel kişiler arasında bir köprü oluşturmaktadır (Gençyürek, 2014). 2005 yılı itibarıyla de kurulan köprüünün daha etkili olabilmesi için gıda maddeleri ile sınırlandırılan yardımların alanı temizlik,

giyecek ve yakacak maddelerinin yardımlarının da dâhil edilmesiyle genişletilmiş ve bir takım vergisel teşvikleri ile gıda bankacılığının aktif kullanılması hedeflenmiştir.⁴

Açlığın önlenmesi konusunda toplumun dikkatinin çekilmesi yönünde faaliyette bulunurken, açlık içindeki yoksulların ihtiyaç duyduğu sağlıklı gıdayı ücretsiz ulaştırmanın ilke olarak benimsendiği gıda bankacılığında, ana sözleşmesinde veya senesinde “gıda bankacılığı yapabilir” ibaresi bulunan vakıf ve dernekler gıda bankası kurabilir ve işletebilmektedirler (Akgül, 2004:12). Derneğin kamuya yararlı bir dernek, vakıfların vergi muafiyetine sahip bir vakıf olarak belirlenmesinin bir önemi yoktur. Bağışı kabul edecek dernek veya vakfın tüzüğünde veya senesinde ihtiyacı bulunanlara gıda, temizlik, giyecek ve yakacak yardımı yapabilmesine ilişkin hükümlerin bulunması yeterlidir. Ayrıca dernek ya da vakfın faaliyet alanının farklı olmasının da bir önemi yoktur. Örneğin sağlık alanında faaliyet gösteren bir dernek eğer tüzüğünde gıda bankacılığına ilişkin düzenlemeler varsa gıda bankacılığı yapabilmektedir (Güven, 2014). Bununla birlikte 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında gıda bankacılığı yapabilecekleri ifade edilmektedir.

Öte yandan, gıda bankacılığına ilişkin gıda bankacılığı yapacak STK’nın sahip olması gereken teknik kapasiteden fiziksel şartlara kadar hemen hemen her ayrıntı gıda bankacılığının temel esaslarında belirtilmiştir. Bu esaslara göre ürünlerin dağıtılacağı ihtiyaç sahibi kişi ya da ailelerin listelerinin STK’nın oluşturacağı bilgi bankasında yer alması gerekmekte ve dağıtım sırasında kişilerin onurunun zedelenmesine sebep olacak şekilde teşhir edilmesinin önleminin alınması gerekmektedir. Özellikle son kullanma tarihi geçmiş, insan sağlığına zararlı ve standartlara uygun olmayan ürünlerin dağıtılamayacağı da gıda bankacılığına ilişkin esaslarda net bir şekilde belirtilmiştir (Akgül, 2004:18-19).

Hangi ürünlerin gıda bankalarına verileceği konusunda ise bazı maddeler oluşturulmuştur. Buna göre;

- Üretim fazlası ürünler
 - Paketleme veya kodlama hataları sebebiyle piyasaya sürülemeyen ürünler
 - Raf ömrünün bitimine az zaman kalan sağlık şartlarına uygun ürünler
 - Piyasaya sunulamayan ancak yeniden paketlemeye ihtiyaç duyulan ürünler
 - Hayırseverlerin her türlü gıda hibeleri
 - Mahsul fazlası ve pazarlanamayan yaş sebze ve meyveler
 - Otel, lokanta ve restoranlarda dağıtılmayan sağlığa uygun hazır yiyecekler,
- gıda bankasına verilebilecek ürünler olarak değerlendirilebilir (Akgül, 2004:18-19).

⁴ Türkiye’de uygulanan gıda bankacılığına ilişkin ilgili hukuku düzenlemeler ilerleyen bölümlerde anlatılacaktır.

Türkiye’deki Gıda Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Dünyada kullanılışı 1960’lı yıllarda başlayan gıda bankacılığı olgusunun Avrupa’da yaygınlaşması 1980’leri bulmuştur. Olgunun Türkiye’de karşılık bulması ise 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir. İlk uygulamasına 20 Ocak 2004 tarihinde Diyarbakır’da başlanmıştır ve Diyarbakır Gıda Bankasına bağışlanan gıdaların Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kalkınma Vakfı’nın tahsis ettiği 2 bin metrekarelik kapalı alanda muhafazası ve dağıtımı ile faaliyete geçmiştir (Akgül, 2004:16).

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı’nın katkılarıyla Diyarbakır’dan sonra 8 Mayıs 2004 tarihinde Konya’da Dosteli Derneği gıda bankası faaliyetlerine başlamış ve 18 Mayıs 2004 tarihinde Gaziantep Büyükşehir Gıda Bankası üçüncü gıda bankası olarak kurulmuştur (Akgül, 2004:17). 2004 yılında yapılan yasal düzenlemelerin ardından gıda bankacılığına olan ilgi artmıştır (EK 1). Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden alınan bilgilere göre, 2016 Şubat ayı itibariyle ile 22 vakıf, gıda bankacılığı yapmaktadır (EK 2). Dernekler Dairesi Başkanlığı’ndan alınan bilgiler ise, gıda bankacılığı yapan dernek sayısının kesin olarak bilinemeyeceği şeklindedir. Şöyle ki, Daire Başkanlığı’nın net sayıya ulaşması için tüzüğünde veya senedinde gıda bankacılığı yapabilir ibaresi bulunan her derneğin sistemde gıda bankacılığı yaptığını belirtmesi gerektiği ancak bunun tam olarak gerçekleşmediği ifade edilmiştir. Bu kapsamda ulaşılan dernek sayısı ise 205’tir. Bununla birlikte Türkiye’de gıda bankacılığı yapan belediye sayısına ilişkin net bir bilgi yoktur. Dolayısıyla Türkiye’de gıda bankacılığı yapan kurumlara ilişkin kesin bir sayıya ulaşamayacağının altının çizilmesi doğru gözükmektedir. Öte yandan Türkiye’deki gıda bankacılığının, doğum yeri olan A.B.D. ya da yaygın bir şekilde kullanıldığı Avrupa ülkelerine oranla henüz emekleme döneminde olduğu söylenmektedir.⁵ Yapılan bazı kampanyalarla ise olgunun yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Örneğin 23 Eylül 2005 tarihinde başlayıp 2 Kasım 2005 tarihinde (Ramazan ayı öncesinden başlatılıp Bayram öncesinde sonlandırılan) biten “Bizim de Soframız Sizinle Şenlensin” kampanyası düzenlenmiştir.⁶

Gıda Bankacılığı kapsamında yapılan uygulamaların ve kampanyaların bugüne gelindiğinde halen daha istenilen boyutlara ulaşılmadığı ifade edilmekle birlikte bu bağlamda gıda bankacılığını en etkili kullanan derneğin Konya Dost Eli Derneği olduğu belirtilmiştir.⁷

⁵ 30.09.2010 tarihli Prof. Dr. Aziz Akgül ile yapılan yüz yüze görüşme. Aziz Akgül, Türkiye İsrافی Önleme Vakfının kurucusu ve gıda bankacılığı olgusunu meclise ilk defa taşıyan dönemin AKP milletvekilidir.

⁶ <http://www.israf.org/pdf/ramazanKAMPANYA.pdf> erişim tarihi 21.04.2014 7 adet Real Mağazalarında 41 gün boyunca sürdürülmüştür. 3000 kişinin katılmış olduğu kampanyadan elde edilen ürünler 600 aileye dağıtılmıştır.

⁷ 30.09.2010 tarihli Prof. Dr. Aziz Akgül ile yapılan yüz yüze görüşme

Türkiye’de Gıda Bankacılığına İlişkin Hukuki Düzenlemeler

2 Ocak 2004 tarih ve 24334 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5035 sayılı kanununun 8, 12 ve 14. maddelerinde yapılan değişiklikle Türk Vergi Hukukunun kavramları arasına giren Gıda Bankacılığına ilişkin düzenlemeler hukuki dayanağını, Anayasanın 73/2 maddesinde yer alan “vergi adaletinin adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır” hükmünden almaktadır.

Gıda maddeleri üreten tesislerin imalat teknolojileri, hammaddede, ara ürünlerde mamul madde üzerinde gerekli araştırmaları yapmak, etkili bir denetimi sağlamak üzere ilgili mevzuat hazırlamak ve uygulamak üreticiye daha temiz, güvenilir gıda temin etmek ve tüketicinin ekonomik menfaatlerini ve üreticiyi haksız rekabetten korumak amacıyla 27.05.2004 yılında 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Kanununun 3. maddesi gıda bankasını “Bağışlanan veya üretim fazlası sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden, uygun şartlarda depolayan ve bu ürünleri doğrudan veya değişik yardım kuruluşları vasıtasıyla fakirlere ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran ve kâr amacı gütmeyen dernek ve vakıfların oluşturduğu organizasyonlar” olarak tanımlanmıştır. Yine aynı kanununun 12. maddesi de gıda bankacılığı alanında faaliyet gösteren kuruluşların üye olduğu, üye kuruluşların oluşturduğu ve gıda bankaları arasında işbirliği, koordinasyon ve denetim fonksiyonlarını da ifa edecek şekilde Gıda Bankaları Birliği’nin oluşturulmasını öngörmüştür.

Öte yandan gıda bankacılığı yapanlar vergisel teşviklerle de desteklenmektedir. 02.01.2004 tarih ve mükerrer 25334 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5035 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 40 ve 89. maddelerinde ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17. maddesinde yapılan değişikliklerle, fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara bağışlanacak gıda maddelerinin maliyet bedellerinin, gelir vergisi matrahının tespiti sırasında hasıllattan indirimine veya yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerinde indirim konusu yapılmasına izin verilmiş ve bu gıda maddelerinin teslimleri katma değer vergisinden istisna edilmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu’nun (GVK) “Ticari Kazancın Tespitinde İndirilecek Giderler” başlıklı 40. maddesine 5035 sayılı Kanun ile eklenen 10. bendinde; “Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda maddelerinin maliyet bedelinin” matrahın tespitinde gider olarak kaydedebileceği belirtilmiştir. Bu maddeye göre, hem ticari kazanç elde eden gelir vergisi hem de kurumlar vergisi mükellefleri gıda bankacılığı kapsamında yapmış oldukları bağışlara konu malların maliyet bedellerini vergiye tabi kazancın tespitinde gider olarak değerlendirebileceklerdir (Güven, 2014).

Yine GVK'nın 89. maddesine 5035 sayılı Kanun ile eklenen bent ile fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda maddelerinin maliyet bedelinin tamamının, yıllık beyanname ile bildirilen gelirden indirilebilmesi imkânı getirilmiştir. Vergi avantajından yararlanabilmek için 251 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile Maliye Bakanlığının belirlediği koşul, gıda maddesi bağışının tüzüğünde veya senedinde ihtiyacı bulunanlara gıda yardımı yapabilmesine ilişkin hükümler bulunan dernek veya vakfa yapılmış olmasıdır (Arpacı, 2014).

30.12.2004 tarih ve 5281 sayılı Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yapılan değişikliklerle birlikte gıda bankacılığının kapsamı da genişletilmiştir. 5281 sayılı Kanunla (43'üncü madde 8/a bendi) Gelir Vergisi Kanununun 40'ıncı maddesine 5035 sayılı Kanun'la eklenen 10. bendindeki; "Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara, Maliye Bakanlığı'nca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda maddelerinin maliyet bedeli " ibaresinin "Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara, Maliye Bakanlığı'nca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda, temizlik, giyecek ve yakacak maddelerinin maliyet bedeli şeklinde değiştirilmesi suretiyle, 01.01.2005 tarihinden geçerli olmak üzere, anılan kurumlara bağışlanacak temizlik, giyim ve yakacak maddeleri de kapsama alınmış ve bunların maliyet bedellerinin de gelir vergisi matrahının hesaplanması sırasında hasıllattan indirilmesi veya yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerinde indirim konusu yapılmasına izin verilmiştir (Arpacı, 2014:2).

Sonuç Yerine

Gıda Bankacılığının Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi

Her ne kadar sosyal politikayı kilise, aile, hayırsever kuruluşlar gibi toplumun yoksula karşı ahlaki sorumluluğunu yansıtan uygulamalara kadar uzatmak mümkün olsa da, modern anlamda sosyal politikadan bahsederken toplumdan ve gönüllükten devlete, ahlaki dayanaktan hak temelli bir anlayışa geçişin altı çizilmelidir (Koray, 2015:12). Ancak son dönemde sosyal politikaya ilişkin tartışmalar, özellikle sosyal politikaların baş aktörü olan devletin rolünde kilitlenmekte ve günümüz egemen ideolojisi olan neoliberalizm, devletin sosyal harcamalar yükünün fazlalığını vurgularken hak temelli sosyal politika anlayışından hayırseverlik temasının vurgusuyla eskiye dönüş mü yaşanmaktadır sorusunu sordurmaktadır. Bu bağlamda devletin sosyal sıfatının silikleştiği onun yerine bu kapsamdaki sorumlulukların hayırseverlik vurgusuyla üçüncü sektörce doldurulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Nitekim yoksul sayısındaki ciddi artışın sosyal hizmetlere olan ihtiyacı göstermesi ancak Türkiye'de bu alanda hizmet veren

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kapasitesinde artışın olmaması, onun yerine “sosyal hizmet” üreten dinsel ya da gönüllü hayırsever sivil toplum örgütlerinde belirgin artışın yaşanması sosyal devletin hayırsever devlete dönüştürülmesinde bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Karatay, 2010:23-24). Türkiye'nin yoksullukla mücadeleyi yapısal bir sorun olarak görmediği, bir taraftan yoksullukla mücadelenin önemli bir toplumsal amaç olduğu söyleminin olduğu ancak uygulamalara bakıldığında, sosyal devletin bu bağlamdaki düzenlemelerinin çok zayıf olduğu ve yoksulluğun yalnızca yönetildiği görülmektedir (Altuntaş, 2010:137). Bu bağlamda yalnız uygulamalar açısından değil, bu uygulamaların arkasındaki ideoloji ve algı açısından da “haktan himmete doğru” bir dönüşümün gerçekleştiğini görmek mümkündür (Koray, 2007a: 31). Benimsenen neoliberal politikalar gereği devletin sosyal yükümlülükleri azalmakta buna karşılık güvencesiz, örgütsüz ve yoksun kitlelerin imdadına koşacak sosyal yardımlara ağırlık verilerek klientalizm sergilenmektedir (Koray, 2015, Çelik, 2010, Buğra, 2008, Durmaz, 2016). İşte tam da bu noktada gıda bankacılığı bu süreci destekler bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurduklarında gıda yoksulluğu yaşayan bireylere yardım etme amacını güden gıda bankaları, bugüne gelindiğinde toplumların ayrılmaz parçaları haline gelebilmekte; ancak gıda bankalarının özellikle gelişmiş ülkelerdeki uluslararası yükselişi sadece gıda güvenliği ve ona nasıl ulaşılacağı konusunda değil aynı zamanda sosyal politika açısından da bazı tartışmalara yol açmaktadır (Riches, 2002:649-651).

Riches'e göre gıda bankacılığı uygulaması en başta iyi niyetli bir çaba olarak başlamış, ancak 1980 sonrasında devlete payanda olmuş, adeta refah sisteminin ikinci katmanını oluşturmuştur. Bu haliyle gelinen durumu, refah hizmetlerinin azaltılmasıyla⁸ oluşan boşluğun gıda bankacılığı gibi uygulamalarla doldurulması dolayısıyla devletin görevlerini yerine getirmemesi durumu olarak görmek mümkündür. Gıda bankalarının kullanımındaki artışın, özellikle işsizlik oranlarının arttığı ve ücretlerde kesintiye gidilen döneme denk geliyor olması bu bağlamda değerlendirilmelidir (Goldberg and Green, 2009: 5). Benzer şekilde son on yılda İngiltere'de gıda bankalarını kullananların sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır. Gıda bankalarının İngiliz toplumlarında artması ve normalleşmesi yalnızca ekonomik durgunluk döneminin zarar verici etkisini yansıtmamakta, aynı zamanda vatandaşlarını devletin sosyal koruma kalkanının dışına itmeye zorlayan katı sosyal güvenlik sistemini de yansıtmaktadır (Jawad, 2011:128). Bir başka ifadeyle gıda bankacılığının var oluşu sosyal devletin başarısız olduğunun göstergesi olarak da ele alınabilmektedir (Groves, 2003:120). Aslında bu başarısızlık, sosyal devlette yaşanan dönüşümün bir sonucudur. Gıda bankacılığı gibi uygulamalara duyulan

⁸Nisan 2002'de İngiliz Kolumbiyası hükümeti almış olduğu önlemlerle sosyal yardımlardan yararlanan birey sayısını 2004 yılı itibarıyla 80.000 azaltarak 5 Milyar Dolarlık bütçe artışı sağlamıştır ve bu durum bireylerin gıda bankalarına yönelmelerini ciddi oranda artırmıştır.

gereksinim neoliberal politikalarla devletin sosyal sıfatının tahrip edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de ise henüz emekleme dönemini yaşayan gıda bankacılığı için (dünyadaki en iyi uygulayıcılarından biri olan) Kanada’dakine benzer bir şekilde devletin refah hizmetlerini azaltıp açlığa bağlı yoksulluk sorununu gıda bankaları gibi üçüncü sektöre aktardığını yazmak erken olmakla birlikte, Kanada örneği, gelecek hakkında öngörülerde bulunmak adına önemlidir. Nitekim gıda bankacılığı olgusunun merkezileşmesinde bahsedilen üç sürece bakıldığında (1-Ulusal gıda bankası organizasyonlarının oluşturulması ve geliştirilmesi, 2-Medya desteğini alarak gıda şirketleriyle ortaklıkların kurulması, 3- Yeni muhafazakâr refah reformuna katkı sağlaması için hükümetlerin sosyal güvenlik ağına yardımsever ortakları dâhil etmesi ve bu ortakların sosyal güvenlik sistemi içerisinde önemli bir rol edinmesi (Riches, 2002:652)) Türkiye’nin ilk süreci tamamladığı ve diğer süreçlerin de var olan hükümetin sosyal politika stratejilerinde yer aldığı görülebilmektedir. Özellikle Türk toplumunun geleneklerinde var olan ve bugünkü iktidarının temsil ettiği muhafazakâr anlayış ile hayırseverlik söylemi üzerinden sistem kendini hızlı bir şekilde besleyebilmektedir. Ancak bu durumun aynı zamanda da eleştirildiğinin altı çizilmelidir. Bu kapsamda gıda bankacılığına yapılan eleştirilerden biri yapılmış olan vergi teşvikleriyle ilgilidir. Bilindiği gibi kamu yararına çalışan dernek ve vakıflara, vergilendirmede yardımlarının yalnızca yüzde 5’i kadar kazançtan düşme imkânı verilirken gıda bankacılığı yapan dernek ve vakıflara bağışların yüzde 100’ünün vergiden düşürülmesi hakkı tanınmıştır. Bu durum da gıda bankacılığı yapan derneklerin hükümete ideolojik anlamda yakın olma özelliği taşımaları nedeniyle devlet eliyle sivil toplum kuruluşları arasında haksız rekabet yaratmasına neden olmaktadır (NTVMSNBC, 14.01.2009). Devlete verilmesi gereken vergilerin bu şekilde vakıf ve dernekler aracılığıyla belli gruplara ve kişilere verilmesinin yolunun açılması devletin sosyal sıfatının silikleşmeye başladığını gösteren bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirilebilecek bir diğer konu ise öncülüğünü yapan Amerika ve Avrupa’da israfı önleme vurgusuyla salt gıdayla sınırlı olan yardımların Türkiye’de giyim, yakacak gibi maddelerinin de içerilmesiyle kapsamının genişletilmesi ile ilgilidir. Vergi yerine zekât mantığının⁹ yerleştirilmesini kolaylaştıran bu tutum aynı zamanda yardım yapılacak kişilerin seçimlerinin subjektif olabilmesini beraberinde getirirken sosyal adalet kavramını da zedeleyebilmektedir. Nitekim adil olması gereken devletin kendisidir. Dernek ve vakıflardan bu şekilde, tüm ihtiyacı olanları gözetmesini beklemek de rasyonel gözükmemektedir. Vergi gelirlerinin sosyal amaçlı kullanılması gibi makul bir erek ortaya sunulmuş olsa da devletin bu görevi kendi eliyle topladığı vergiler ile sosyal devlet olma koşullarını yerine getirecek şekilde yapması gerekir.

⁹ “Vergi yerine zekat veriyoruz: Vergi yerine zekat vermek isteyenler için son 4 yıldır adres gıda bankacılığı yapan kuruluşlar oldu. İSMMM’ün araştırmasına göre gayri resmi yardımların da eklenmesiyle Türkiye’de son 5 yılda 8 milyar TL’lik yardım ekonomisi oluştu.” <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/472069.asp>

Öte yandan bir diğer ve en önemli eleştiri konusu ise gıda bankalarının denetimi ve gıda güvenliği konusudur. Özellikle son dönemde belediyelerin de dâhil olmasıyla Türkiye’de gıda bankacılığı yapan kurum sayısının bile net olarak bilinmeyişi denetimlerinin nasıl yapıldıklarına yönelik soruları da beraberinde getirmektedir. Nitekim hem aktif olan gıda bankalarının sayısına ulaşmak hem de denetimlerini sağlamak için Gıda Bankaları Birliği’nin kurulması önerilmiş; ancak henüz böyle bir birlik kurulmamıştır. Öte yandan yardımı yapılan gıdaların son kullanma tarihlerine yönelik ciddi kaygılar taşınmaktadır. Tüketici Dernekleri Federasyonu’nun beyanlarına göre son kullanma tarihi geçmiş ürünler yoksullara dağıtılmaktadır. Özellikle belediyelerin de gıda bankacılığı yapabiliyor olmalarıyla klientalizmin yolunun açıldığı, sosyal devlet ilkelerini uygulamak yerine gıda bankacılığı yoluyla sadaka kültürünün yerleştirildiğine yönelik tespitler de mevcuttur. Sadaka kültürü de politik bağımlılığı beraberinde getirmekte, uygulama işverene stoklarına boşaltma imkânı sunarken, gıda güvenliği ve son kullanma tarihi konusunda kontrol olmamasıyla bu alanda istismar yapılabilmektedir (Radikal, 11.03.2008).

Sonuç olarak gıda bankaları yoksullukla başa çıkmada başvuru acil kaynaklar olarak göze çarpmış olsalar da asla yoksulluğun nedenlerini ortadan kaldıramazlar. Zaten kuruluşlarında da böyle bir amaçları yoktur. Oysa ki gıda bankalarının hem gıda güvenliği hem de insan hakları temelinde ele alınması gerekir. Bu bağlamda gıda bankalarına duyulan bağımlılığın sorunlu bir sosyal güvenlik sisteminden ve vatandaşlarına karşı sorumlu olması gereken ancak neoliberal politikalar uygulayan devlet politikalarından kaynaklandığını da unutmamak gerekir. Özetle, Batıdaki uygulamalara da bakılarak Türkiye’de yeni yeni uygulama olanağı bulan gıda bankacılığına sosyal politika perspektifinden bakmak gerekmektedir.

Sosyal politikanın, yardıma ihtiyaç duyan insanlara yapılan kişisel yardımlardan, kişisel haklara oradan da sınıfsal korumalara doğru yönelen bir disiplin olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, gıda bankacılığı gibi uygulamalarla yardımların kişiselleşmesi dolayısıyla da hak kavramından uzaklaşarak sosyal politika bağlamında bir geriye dönüşün yaşanması söz konusu olabilmektedir. Bu yüzden de iyi niyetli yorumlanabilecek uygulamanın hak temelinden uzaklaşmaması daha da önemlisi klientalizme alet olmamasına dikkat etmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. (2004) Açlığın Önlenmesinde Gıda Bankacılığı, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Türkiye'nin Sorunlarına Çözüm Serisi:12, Ankara.
- Altan, Ö. Z. (2007) **Sosyal Politika**, TC. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1744, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 900, Eskişehir.
- Altuntaş, B. (2010) “Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Sistemi”, **11. Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri Kongresi**, Antalya.
- Arpacı, A. Ö. (2014) Gıda Bankacılığı Faaliyetinde Bulunan Dernek ve Vakıflara Yapılacak Bağışlar,
http://www.alomaliye.com/ekim_05/altar_omer_gida_bank.htm,
(21.04.2014)
- Bora, T. (2010) **Sol, Sinizm, Pragmatizm**, 1. Baskı, Birikim Yayınlar, İstanbul.
- Brinkerhoff D. W. ve Goldsmith, A. A. (2002) “Clientelism, Patrimonialism and Democratic Governance: An Overview and Framework for Assessment and Programming”, Management Systems International.
- Buğra, A. (2008) **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Buğra, A. (2009) “AKP'nin Yardımları Şeffaf Değil”, Birgün Gazetesi,
<http://www.birgun.net/...75&year=2009&month=03&day=11> (11.03.2009)
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (der) (2010) **Sosyal Politika Yazıları**, çev. Burcu Yakut Çakar-Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, 4 b., İstanbul
- Çelik, A (2008) **AB Sosyal Politikası Uyum Sürecinin Uyumsuz Alanı**, Kitap Yayınevi, 2. b., İstanbul
- Çelik, A. (2010) Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelim: Hak Yerine Yardım-Yükümlülük Yerine Hayırseverlik, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 42
- Doğan, E. (2008) “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**).
- Döndü, M. (2008) Gıda Bankacılığı, **T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Yeterlilik Tezi**, Ankara.
- Esping Andersen, G. (1990) **Three Worlds of Welfare Capitalism**, Cambirdge Polity Press.
- Esping Andersen, G. (2006) “Altın Çağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilimleri”, Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (der), **Sosyal Politika Yazıları**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Feeding America, <http://feedingamerica.org/about-us.aspx> erişim tarihi: 21.04.2014
- Fisher, A. (2005) Building the Bridge, Community Food Security Coalition Food Banks Canada, Hunger Count 2013,
<http://www.foodbankscanada.ca/FoodBanks/MediaLibrary/HungerCount/HungerCount2013.pdf> (08.02.2016)

- Friedman, M. (1998) **Kapitalizm ve Özgürlük** (çev. Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu), İstanbul: Altın Kitaplar.
- Goldberg, M. And Green D. A. (2009) Understanding the Link Between Welfare Policy and the Use of Food Banks, **An Economic Security Project Report**.
- Groves,K. (2003) “Food Bank use Increasing a Year after B.C. Welfare Cutbacks”, **The Link**.
- Gülmez, M. (2001) **Uluslararası Sosyal Politika**, TODAEİ, Ankara
- Güven, İ. (2014) Yoksullukla Mücadelede Yeni Bir Adım: Gıda Bankacılığı, http://derneklerdergisi.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=385&Itemid=272_21.04.2014
- Hablemitoğlu, Ş. (2009) Medyatik Hayırseverlik ve Muhafazakâr Popülizm Kısılcında Sosyal Haklar”, **Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu**, 22–23 Ekim, Antalya.
- Işıklı, A. (1987), “**Türkiye’de İşçi Hareketinin Batı İşçi Hareketi karşısında Özgünlüğü**”, II. Tez Kitap Dizisi 5, Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- Jawad, R., (2011) “Food Banks: The Best Kept Secret of British Social Policy?”, (der) Yeates, N., vd. In Defence of Welfare: The Impacts of the Spending Review. Social Policy Association.
- Karatay, A. (2010) Türkiye’de Yoksulluk, Yoksullukta Değişmeler ve Sosyal Hizmetlerin Artan Önemi, **İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koray, M. (2007a) “Sosyal Politikanın Anlamını ve İşlevini Tartışmak”, **Çalışma ve Toplum**, 19-56.
- Koray, M (2007b) “Sosyal Politika: Nereye Doğru?”, **Cahit Talas Anısına Güncel Sosyal Politika Tartışmaları**, Ankara
- Koray, M. (2008) **Sosyal Politika**, İmge Yayınları, Ankara.
- Koray, M. (2015) “AKP Dönemi: Neo-Liberalizm, Neo-Muhafazakarlık, Neo-Popülizm Beşiğinde Sallanan Sosyal Devlet ve Sosyal Politika”, Koray M. ve Çelik, A. (der), **Himmet, Fıtrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Metin, O. (2011), Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar, **Çalışma ve Toplum**, sayı 28, s.179-200.
- Öke, M. K. (2009) “Yuvarlak Masa Toplantısı: Sosyal Politikanın Neresindeyiz?”, **Mülkiye**, Cilt: XXXIII.
- Özbek, N. (2007) "Refah Devletinin Krizi, Yeni Sosyal Politika Önerileri ve "Temel Gelir Üzerine Düşünceler" *Mesele Kitap Dergisi*, No. 11 (2007)
- Özdemir, S. (2004) Sosyal Refah’ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: “Refah Karması” ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 48.
- Özüğürlü, M. (2003) “Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu”, **Mülkiye**, Cilt XXVII, Sayı 239

- Polanyi, K. (2008) **Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, (çev. Ayşe Buğra), 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Riches, G (2002) Food Banks and Food Security: Welfare Reform, Human Rights and Social Policy. Lessons from Canada?, **Social Policy&Administration**, Vol. 36
- Roniger, L. (2004) Political Clientelism, Democracy and Market Economy, *Comparative Politics*, Vol. 36, No:3.
- Saymaz, İ. (2008) “Denetim Dışı Banka: Gıda Bank”, **Radikal**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=249821> (25.02.2016)
- Sürmen, Y. ve Aygün,, D. (2009), Türkiye’de Gıda Bankacılığı ve Muhasebe İşlemleri, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt XXVI, Sayı 1
- Şeni,N. (2009), **Oryantalizm ve Hayırseverliğin İttifakı**, çev. Elif Ertan, 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şenses, F. (1999), “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 26 (3-4)
- Talas, C. (1992), **Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi.
- The European Federation of Food Banks <http://www.eurofoodbank.eu/about-us/governance>, (08.02.2016)
- Tireli, M. (2010) Sadaka Kültürü, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2.
- Tuna, O. (tarihsiz), **Sosyal Siyaset-Giriş-Ders Notları**, İstanbul.
- Weinfield vd, (2014), Hunger in America 2014, **National Report** Prepared for Feeding America.
- Zabcı, F. (2002), “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak Mı?”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri**, no:51

Ek 1.

1. Konya Gıda Bankası (Dost Eli Derneği)
2. Selçuklu Gıda Bankası (Hayır Kapısı Derneği)
3. Beyşehir Gıda Bankası (Göl Feneri Derneği)
4. Seydişehir Gıda Bankası (Gönül Bağı Derneği)
5. Ereğli Gıda Bankası (Şefkat Eli Derneği)
6. Afyon Gıda Bankası (Yarım Elma Derneği)
7. Aydın Gıda Bankası Umut Işığı Derneği)
8. Antalya-Kepez Gıda Bankası
9. Gaziantep Büyükşehir Gıda Bankası
10. Diyarbakır Gıda Bankası,
11. Elazığ Gıda Bankası (Mamuratül Aziz Derneği)
12. Batman Gıda Bankası (Dost El Derneği)

13. Trabzon Gıda Bankası
14. İzmit Gıda Bankası
15. Şanlıurfa Gıda Bankası
16. Uşak Gıda Bankası
17. Kayseri Gıda Bankası
18. İstanbul/Üsküdar Gıda Bankası
19. Adana Gıda Bankası
20. İzmir Gıda Bankası
(2004 Sonrasında Gıda Bankacılığı Yapmak Üzere Kurulan Dernekler ve Vakıflar)
1. Çorum Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,
2. Umut Eli Samsun Gıda Bankacılığı Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,
3. Şevkat Eli Konya Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
4. Uşak Gıda Bankacılığı Yardım Eli Dayanışma Derneği,
5. Rahmeteli Gıda Bankası Derneği,
6. Çiğli Gıda Bankası (Yoksullukla ve İşsizlikle Mücadele) Derneği,
7. Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği Gıda Bankacılığı Şubesi,
8. Gün Işığı Karaman Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,
9. Hasret Sosyal Dayanışma, Yardımlaşma, Eğitim, Kültür ve Gıda Bankacılığı Derneği
10. İnsan Eğitim Kültür Yardımlaşma ve İzmir Gıda Bankası Derneği
11. İpekyolu Karapınar Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
12. Karakeçili Güller Sosyal Dayanışma, Yardımlaşma, Eğitim, Kültür ve Gıda Bankacılığı Derneği
13. Kardeşeli Ordu Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
14. Karşıyaka Gıda Bankası Derneği, Kastamonu Gıda Bankası Yoksullara Hizmet Derneği
15. Kırıkkale Seher Sosyal Dayanışma Yardımlaşma Eğitim Kültür ve Gıda Bankacılığı Derneği
16. Reyhan Kapısı Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
17. Sila Sosyal Dayanışma Yardımlaşma Eğitim Kültür ve Gıda Bankacılığı Derneği
18. Sorgun Çağrı Sosyal Dayanışma Yardımlaşma Eğitim Kültür ve Gıda Bankacılığı Derneği
19. Yenişehir Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Ek 2: 2016 İtibariyle Gıda Bankacılığı Yapan Vakıfların Tam Listesi:

1. Yeryüzü Doktorları Vakfı
2. Sosyal Market Vakfı
3. Altın Nesil Vakfı
4. İstanbul Vefa Vakfı
5. Biota Eğitim Çevre ve Sosyal Yardım Vakfı (Biota Vakfı)

6. Koza Eğitim ve Kültür Vakfı
7. İhsan Zini Sosyal Eğitim ve Kültür Vakfı
8. Albayrak Vakfı
9. Sümbülefendi Eğitim Vakfı
10. Bayrampaşa Yeşil Cami İlme Hizmet Vakfı
11. Pınarca Sosyal Hizmetler
12. Fatih Kültür ve Eğitim Vakfı
13. Güneysu Ortaköy Cami Koruma İlim ve Kültür Vakfı
14. Sani Konukoğlu Vakfı
15. Darendeliler Kültür Sağlık ve Eğitim Vakfı
16. Kürüm Kürümoğlu Eğitim Kültür Sanat Sağlık ve Yardım Vakfı
17. Ankara Hamiyet ve İrfan Vakfı
18. Kılınçarslan Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı
19. Türkiye İnsan Hakları Vakfı
20. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (Tisva)
21. Çilek Vakfı
22. Mansur Vakfı